

O NASTAVNIČKOJ KOMPETENCIJI SVEUČILIŠNIH NASTAVNIKA

Boris Kalin

Zagreb

Primljeno 26. ožujka 2004.

Autor želi provesti nepristranu, na dokumentima utemeljenu, analizu propisanih uvjeta nastavničke kompetentnosti sveučilišnih nastavnika, a poslije prosudbe stvarnog stanja u nas utvrditi recentne najave pozitivnih pomaka.

Uvjeti nastavničke kompetencije učitelja i nastavnika osnovnih i srednjih škola čvrsto su definirani i dobro raščlanjeni. Ali, s uvjetima za izbor sveučilišnih nastavnika to nije slučaj. A stvarne nastavničke kompetencije sveučilišnih nastavnika u pravilu su minimalne ili čak nikakve! Uz to u nas općenito prevladava podcjenjivački odnos prema odgoju, obrazovanju i znanosti, i naivne predrasude sveučilišnih nastavnika o tome o čemu ovisi uspješnost poučavanja.

Naziru se, najavljuju i uskoro očekuju primjerene promjene u pravnoj regulativi. S vremenom će se one, nadamo se, iskazati i u kvaliteti i uspješnosti sveučilišne nastave.

Odgoj je apsolutno najvažnija ljudska djelatnost uopće. To nas obvezuje na najodgovorniji sustavan pristup »obrazovanju za obrazovanje«. Pri tome, dakako, valja uvijek imati na umu da odgoj izmiče ukalupljenim shemama, jer kao eminentno ljudski čin uvijek uključuje stvaralaštvo i slobodu kao svoje bitne i nužne komponente.

Ključne riječi: filozofija, metodika, sveučilišna nastava

»O svim znanostima, umjetnostima, vještinama, zanatima vrijedi uvjerenje da je potreban mnogostruki trud izučavanja i vježbanja da bi se ovladalo njima. U pogledu filozofije naprotiv čini se da sada vlada predrasuda da svatko ipak neposredno umije filozofirati i suditi o filozofiji, jer mu je mjerilo za to njegov prirodni um, dok naprotiv nije kadar da napravi cipele, kad bi dobio kožu i alat za to, iako doduše ima oči i prste, kao da mu i stopalo nije isto tako mjerilo za cipelu.«

(HEGEL)

Nastojat ću provesti nepristranu, na dokumentima utemeljenu, analizu uvjeta nastavničke kompetentnosti sveučilišnih nastavnika, a zatim prosuditi stvarno stanje te kompetentnosti u nas.

Plan izlaganja iskazuju naslovi poglavlja koja slijede:

1. Nastavničke kompetencije učitelja i nastavnika osnovnih i srednjih škola
2. Zahtijevane nastavničke kompetencije sveučilišnih nastavnika
3. Stvarne nastavničke kompetencije sveučilišnih nastavnika
4. Podcjenjivački odnos prema obrazovanju, školstvu i odgoju uopće
5. Predrasuda da je solidno vladanje strukom dovoljan uvjet za uspješno vođenje nastave
6. Najava pozitivnih pomaka na sveučilištu
7. Odgoj i nastavnik

Naslov ovog izlaganja čini se, smjera skandalonu, provokaciji. Možda je riječ o nedostatnoj nastavničkoj kompetentnosti sveučilišnih nastavnika, ili što-više o djelomičnoj **nastavničkoj nekompetentnosti** sveučilišnih nastavnika.

Navest ću (1) uvjete kojima mora udovoljiti pristupnik da bi stekao status učitelja ili nastavnika u osnovnoj i srednjoj školi, a zatim (2) uvjete koje treba u pravilu (!) zadovoljiti pristupnik za izbor u znanstveno-nastavna zvanja, nastavna zvanja i suradnička zvanja u visokim učilištima Republike Hrvatske.

1. Nastavničke kompetencije učitelja i nastavnika osnovnih i srednjih škola

1.1. Pripravnički staž:

Pripravnik, koji je završio **nastavnički studij** mora ponajprije ostvariti **pripravnički staž** (*Pravilnik o polaganju stručnog ispita*, 2003., čl. 3), koji počinje danom zasnivanja radnog odnosa, a traje godinu dana (čl. 7). Stažiranje se ostvaruje na temelju okvirnog programa stažiranja, što ga donosi Ministarstvo, i operativnog programa stažiranja što ga za svakog pojedinog pripravnika izrađuje povjerenstvo za stažiranje imenovano u školi u kojoj pripravnik stažira (čl. 4). Jedan od članova tog povjerenstva je mentor pripravnika (učitelj, odnosno nastavnik iste struke, s položenim stručnim ispitom) (čl. 6). Škola, članovi povjerenstva i posebno mentor dužni su pripravniku pružiti stalnu stručno-pedagošku, metodičku i drugu potrebnu pomoć te pratiti i vrednovati napredovanje pripravnika u ostvarivanju programa stažiranja (čl. 8). Pripravnik je dužan biti nazočan nastavnim satima mentora najmanje 30 sati tijekom stažiranja, a mentor je obvezan biti na nastavnim satima pripravnika 10 sati (čl. 10). Povjerenstvo za stažiranje »mora biti nazočno tijekom pripravničkog staža najmanje dva puta po dva sata na redovitoj nastavi pripravnika« (čl. 11).

Pripravnik, koji je završio **nenastavnički studij**, dužan je također ostvariti pripravnički staž, ali je uz to prije polaganja stručnog ispita dužan položiti **pedagoško-psihološko obrazovanje**, koje se sastoji od ispita iz metodike nastave odgovarajućeg predmeta, psihologije odgoja i obrazovanja, pedagogije i didaktike (čl. 14).

1.2. Stručni ispit:

Nakon ostvarenog programa pripravničkog staža pripravnik pristupa stručnom ispitu za učitelja odnosno nastavnika u osnovnoj ili srednjoj školi (čl. 14). Stručne ispite provodi Ministarstvo, odnosno Zavod za unapređivanje školstva (čl. 2), a ministar imenuje peteročlano ispitno povjerenstvo (čl. 17). Stručni ispit za učitelja odnosno nastavnika u osnovnoj ili srednjoj školi obuhvaća **»pisani rad, napisanu pripremu za nastavni sat, izvođenje nastavnog sata i usmeni ispit«** (čl. 19).

***Kratak komentar:** Neosporno je da je tu na djelu jedan promišljeni i raščlanjeni sustav zahtjeva usmjeren stjecanju stvarne nastavničke kompetencije. I takav sustav valja nadzirati i popravljati.*

Ovdje ne otvaramo pitanje kvalitete provedbe i nadzora provedbe pojedinih dijelova pripravničkog staža i stručnog ispita. Pozornost smo sada usmjerili samo na propisima određene uvjete.

Bilješka:

Usput upozoravam na jedan promašaj u novom »Pravilniku o polaganju stručnog ispita« (2003). Uspjeh na pojedinim dijelovima stručnog ispita i opći uspjeh u zapisniku iskazuju se samo ocjenom »položo« ili »nije položio«, a »Uvjerenje o položenom stručnom ispitu« svjedoči samo to da je netko »položo« stručni ispit! Tako su izjednačeni oni pripravnici, koji su na ispitu bili odlični s onima koji su se na jedvite jade na ispitu provukli.

Članovi povjerenstava za provođenje stručnih ispita uvjereni su da je takav način ocjenjivanja, koji je 2003. godine uveden u Pravilnik, neprimjeren i da ga treba mijenjati, jer ne pruža mogućnost stvarnog vrednovanja i iskazivanja stupnja uspjeha, pa je i demotivirajući. Bolje je svakako bilo ono rješenje koje je nudilo raspon ocjena: »izvrstan, vrlo uspješan, uspješan, zadovoljava i ne zadovoljava«.

1.3. Mogućnosti napredovanja u zvanju učitelja i profesora

Valja naglasiti da učitelji i nastavnici u osnovnim i srednjim školama mogu dalje napredovati u zvanje *»učitelja mentora i učitelja savjetnika, odnosno profesora mentora i profesora savjetnika«*. Odgovarajućim pravilni-

kom utvrđeni su kriteriji vrednovanja rada učitelja i nastavnika koji svojom stručnošću i metodičkim odlikama »postižu uzorne rezultate u nastavnom radu, izvannastavnim aktivnostima i izvannastavnom stručnom radu te pridonose unapređivanju procesa poučavanja, razvoju cjelokupne odgojno-obrazovne djelatnosti škole i školstva.« (*Pravilnik o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu*, Narodne novine, br. 89/1995.).

Zaključak: *Za zvanje učitelja i nastavnika u osnovnoj i srednjoj školi traži se određena razina nastavničke kompetentnosti, a pretpostavlja se, potiče, zahtijeva i stimulira (priznaje i nagrađuje) daljnje usavršavanje.*

2. Zahtijevane nastavničke kompetencije sveučilišnih nastavnika

2.1. Uvjeti za izbor u znanstveno-nastavna zvanja

- Za izbor u zvanje docenta ... uvjet je da pristupnik »od povjerenstva stručnog vijeća visokog učilišta ima potvrdno ocijenjeno nastupno predavanje pred nastavnicima i studentima«
- Za izbor u zvanje izvanrednog profesora ... uvjet je da ima »najmanje tri godine nastavnog rada na visokom učilištu«
- Za izbor u zvanje redovitog profesora ... uvjet je da ima »najmanje šest godina nastavnog rada na visokom učilištu.«

I to je praktički gotovo sve što se odnosi na nastavničke kompetencije!!!

Evo obrazloženja:

1. *Zakon o visokim učilištima* u članku 74 kaže:
  - »U zvanje docenta može biti izabrana osoba koja ispunjava uvjete za izbor u znanstveno zvanje znanstvenog suradnika i uvjete koje propisuje Rektorski zbor, a od povjerenstva stručnog vijeća visokog učilišta ima potvrdno ocijenjeno nastupno predavanje pred nastavnicima i studentima.
  - U zvanje izvanrednog profesora može biti izabrana osoba koja ispunjava uvjete za izbor u znanstveno zvanje višeg znanstvenog suradnika i uvjete koje propisuje Rektorski zbor te ima radove objavljene nakon izbora u prethodno zvanje i najmanje tri godine nastavnog rada na visokom učilištu.

- U zvanje redovitog profesora može biti izabrana osoba koja ispunjava uvjete za izbor u znanstveno zvanje znanstvenog savjetnika i uvjete koje propisuje Rektorski zbor te ima izvedene znanstvene, stručne, tehničke ili umjetničke projekte koji značajnije utječu na razvitak određenog znanstvenog područja i struke i najmanje šest godina nastavnog rada na visokom učilištu, kao i nove radove objavljene nakon izbora u prethodno zvanje.«
2. **Koji su uvjeti za izbor u znanstvena zvanja?** *Minimalni uvjeti za izbor u znanstvena zvanja* (Narodne novine, br. 38, Zagreb, 1997.) **precizno određuje broj znanstvenih radova objavljenih u časopisima s međunarodnom recenzijom**, koje moraju imati predložnici za izbor u znanstvena i znanstveno-nastavna zvanja.
  3. **Koje uvjete postavlja Rektorski zbor?** *Odluka o utvrđivanju minimalnih uvjeta za ocjenu nastavne i stručne aktivnosti u postupku izbora u znanstvena i znanstveno-nastavna zvanja* (Narodne novine, br. 94, Zagreb, 1996.) poziva se na uvjete Zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i Zakona o visokim učilištima te postavlja još sljedeće uvjete: (Primjerice za izbor u zvanje **docenta**)
    - »Pristupnik treba u pravilu zadovoljiti dva od ovih uvjeta:
    - da je sudjelovao u izvođenju nastave u dodiplomskom studiju najmanje jednu akademsku godinu, ili da je radio na znanstvenoistraživačkim projektima u zvanju znanstvenog novaka ili istraživača;
    - da je održao barem dva priopćenja na znanstvenim skupovima, od kojih jedno na međunarodnom skupu;
    - da je pomagao diplomandima ili magistrandima pri izradi diplomskih /magistarskih radova i da je objavio barem jedan rad u koautorstvu s magistrandom i diplomandom; da se znanstveno usavršavao u inozemstvu nakon obrane disertacije.«

(Moj komentar: Od ta četiri navedena uvjeta samo je prvi i to samo u svom prvom dijelu izriječom u vezi s nastavom. Pristupnik uostalom treba u pravilu zadovoljiti dva od tih četiriju uvjeta!)

Za izbor u zvanje **izvanrednog** (odnosno **redovitog**) **profesora** pristupnik treba u pravilu zadovoljiti dva od četiri (odnosno tri od šest) navedenih uvjeta. Od tih uvjeta samo su prva dva izriječom u vezi s nastavom, a glase:

    - »da je izradio ili značajno sudjelovao u izradi nastavnog teksta (udžbenika ili skripta) koji se kao obvezni nastavni tekst upotrebljava u diplomskoj ili poslijediplomskoj nastavi;

- da je sadržajno ili u metodici unaprijedio nastavni proces.«
Preostali uvjeti odnose se na mentorstvo u izradi magisterija, doktorata i diplomskih radova, vođenje kolegija u poslijediplomskom studiju, istraživačkih projekata, znanstvenih skupova i unaprjeđivanje stručnog rada.
(Moj komentar: Što znači: »treba u pravilu zadovoljiti«? Znači li to da te uvjete može i ne zadovoljiti? Nadalje pristupnik treba u pravilu (!) zadovoljiti samo dva od zadanih četiri, odnosno tri od šest zadanih uvjeta. Pri tome mogu biti zaobiđeni, odnosno izostavljeni, upravo oni uvjeti koji su relevantni za nastavničku kompetenciju pristupnika.)

Dobro je da su znanstvene kompetencije za izbor u zvanja docenta, izvanrednog i redovitog profesora precizno uvjetovane. S druge strane naprotiv, obrazloženje koje sam proveo pokazuje da su uvjeti za izbor u znanstveno-nastavna zvanja što se tiče nastavničkih kompetencija doista veoma skromni, (doslovno minimalni, da ne kažem gotovo nikakvi): tj. **potvrđno ocijenjeno nastupno predavanje pred nastavnicima i studentima za izbor u zvanje docenta, odnosno tri, pa šest godina nastavnog rada na visokom učilištu za izbor u zvanje izvanrednog odnosno redovitog profesora.** To su stvarni nezaobilazni uvjeti. Svi ostali formulirani su tako da ne pretpostavljaju nužno određene nastavničke kvalitete.

Valja nadalje kritički promisliti i procijeniti kakvu stvarnu nastavničku kompetenciju (kvalificiranost) jamči od povjerenstva stručnog vijeća visokog učilišta potvrđno ocijenjeno nastupno predavanje pred nastavnicima i studentima! Odnosno tri ili šest godina nastavnog rada na visokim učilištima!

2.2 Uvjeti za izbor u nastavna zvanja

Za izbor u nastavna zvanja na visokim učilištima Rektorski zbor po najprije se poziva na uvjete iz

- »U **zvanje predavača** može biti izabrana osoba s odgovarajućom visokom stručnom spremom ako ispunjava uvjete koje propisuje Rektorski zbor i ima najmanje tri godine radnog iskustva u struci te od povjerenstva stručnog vijeća visokog učilišta potvrđno ocijenjeno nastupno predavanje pred nastavnicima i studentima« (čl. 80. Zakona o visokim učilištima). Rektorski zbor postavlja još sljedeće uvjete: »pristupnik treba pokazati sklonost prema nastavnom radu, što dokazuje nastavnom i stručnom djelatnošću prije podnošenja zahtjeva za izbor u predavača – npr. javnim predavanjem, sudjelovanjem u organizaciji ljetnih škola, tečajeva, seminara, izlaganjem na stručnim i znanstvenim skupovima.«

- Za izbor u **zvanje višeg predavača** ponavlja se gotovo istovjetna formulacija, uz dodatni uvjet da »pristupnik mora imati barem pet objavljenih stručnih radova.« A prilikom **reizbora** »pristupnik mora dokazati da je objavio barem dva nova stručna ili znanstvena rada; npr. napisao skripta, uveo nove vježbe, uveo poboljšanje u nastavni proces, bio mentor studentima dodiplomskih studija, i drugo utvrđeno statutom visokog učilišta.«
- Za izbor i reizbor u **zvanje profesora više škole** ponavljaju se isti uvjeti i formulacije kao za izbor u zvanje višeg predavača, s ovom razlikom: »pristupnik mora imati barem deset objavljenih znanstvenih ili stručnih radova koji su znatno utjecali na unaprjeđenje struke.«
- Za izbor u **zvanje lektora (višeg lektora)** uvjet je da »pristupnik mora imati barem dva (pet) objavljenih stručna rada, te najmanje tri godine iskustva u struci.«

Moj komentar: Niti za izbor u nastavna zvanja nisu postavljeni neki izraziti uvjeti nastavničke kompetencije.

Što znači »sklonost prema nastavnom radu« i čime se ta sklonost dokazuje? Misli li se na sklonost kakvu netko na primjer ima prema pjevanju, prema pjevanju u dobro raspoloženom društvu, ili pak na sklonost da postane estradna pjevačka zvijezda ili primadona nacionalne opere, a tu sklonost (ali ne i kvalificiranost) dokazuje svojim javnim nastupom i sudjelovanjem u organizaciji (!) nekog ljetnog pjevačkog festivala?!

Za lektora Zakon kaže: »lektor i viši lektor ustrojava i vodi lektorske vježbe, održava ispite ...« Lektor znači sudjeluje u nastavi, on štoviše intenzivno vodi vježbe sa studentima. Što znače i koliko ga za rad u nastavi kvalificiraju tri godine iskustva u struci, primjerice lektorskog rada u dnevnim novinama?!

2.3. Uvjeti za izbor u suradnička zvanja

- Za mlađeg asistenta može biti izabrana osoba sa završenim odgovarajućim dodiplomskim studijem i upisanim poslijediplomskim znanstvenim, odnosno umjetničkim sveučilišnim studijem
- Za asistenta može biti izabrana osoba sa odslušanim poslijediplomskim studijem za stjecanje doktorata znanosti, osoba kojoj je prihvaćen prijedlog disertacije ili osoba sa stečenim akademskim stupnjem magistra znanosti
- Za višeg asistenta može biti izabrana osoba s doktoratom znanosti

(Moj komentar: Statutom visokog učilišta utvrđuje se najviše dopušteno opterećenje asistenata u nastavi. Asistenti pomažu u provođenju dijela

nastavnog procesa i provjeri znanja. Oni najčešće drže nastavu studentima u obliku seminara, a taj rad u pravilu iziskuje više nastavničke umješnosti od držanja predavanja.

Ne uvjetuju se, dakle, nikakve nastavničke kompetencije od onih koji sudjeluju u nastavnom radu sa studentima, a uskoro će biti birani i u znanstveno-nastavna zvanja.)

Toliko o propisima sadržanim u zakonima i drugim pravnim aktima koji se odnose na uvjete za izbor u znanstveno-nastavna zvanja, u nastavna zvanja i u suradnička zvanja u visokom školstvu.

Valja naglasiti da novi Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (Hrvatski sabor, 17. srpnja 2003.) ne donosi nikakve promjene u uvjetima koji se odnose na nastavničke kompetencije visokoškolskih nastavnika.

3. Stvarne nastavničke kompetencije sveučilišnih nastavnika

Nastavnici na sveučilištu biraju se, kako smo pokazali, ponajprije na temelju ostvarenog ili očekivanog uspjeha u znanstveno-istraživačkom radu. Već je u pristupu njihova nastavnička djelatnost, pa zato i nastavnička umješnost, odnosno kompetentnost stavljena u drugi plan. Kao ono drugorazredno!

Sveučilišni nastavnik shvaćen je kao neosporan stručnjak i autoritet na svojem području, pa je za uspjeh ili neuspjeh nastave, za kvalitetu studija i trajanje studija, **odgovoran isključivo student sam.**

Nastava je i zato pretežno tradicionalna. »Poučavaj onako kako su tebe poučavali!«

Napredovanje sveučilišnog nastavnika, kao što smo pokazali, gotovo je isključivo uvjetovano precizno definiranim rezultatima znanstveno-istraživačkog djelovanja, odnosno brojem i klasifikacijom objavljenih znanstvenih radova. Nigdje se, čak ni u primisli, ne očekuje (a nekamo li zahtijeva) da bi se sveučilišni nastavnici trajno usavršavali i u umješnosti poučavanja, niti se to vrednuje, priznaje i nagrađuje. Kako onda očekivati da bi nastavnici sami jednaku važnost pridali svom znanstvenom i svom nastavnom djelovanju te uložili odgovarajuću energiju i vrijeme i u razvijanje svojih nastavničkih kvaliteta i svoje nastavničke umješnosti.

Valja dakako pretpostaviti da se većina onih samokritičnih doista trudila oko te umješnosti barem na početku svoga nastavničkog djelova-

nja – dok je trajalo uzbuđenje kako preživjeti prvu godinu svoje nastavničke aktivnosti.

Kao i uvijek, čast časnim iznimkama. Sigurno je da u svakoj struci i na svakom fakultetu ima profesora koji po svom najvišem osjećaju odgovornosti i samopoštovanja svim silama nastoje svoju nastavu učiniti što uspješnijom. (*Ta, u svakom Žtu ima kukolja!*) Ali, u pravilu nije tako, a razlozi su barem dijelom u tome što je već u pravnoj regulativi umijeće poučavanja izrazito zapostavljeno.

Moramo otvoreno reći da većina sveučilišnih nastavnika u nas u pravilu nema stvarne nastavničke kompetencije, pa ne može imati ni stvarno utemeljene nastavničke licence. Kakvo nastavničko obrazovanje i kompetenciju imaju sveučilišni profesori tehničkih struka (strojar, građevinari, arhitekti, rudari, elektroinženjeri, tehnolozi, kemičari, ...) sveučilišni profesori prava, medicine, veterine, stomatologije, farmacije, informatike, šumarstva, agronomije ... ? Gotovo nikakvo! Štoviše, čak ni na nastavničkim fakultetima nije onako kako bismo smjeli očekivati i kako bi valjalo biti. Na određenim studijskim grupama postoji nastavničko i teorijsko usmjerenje. Nastavničko teži osposobljavanju studenata za osnovnoškolske i srednjoškolske nastavnike. Ali, angažira li takav fakultet kao nastavnika nekog od svojih diplomiranih studenata, on od njega ne traži da ima završen nastavnički studij. Dapače, prednost će gotovo redovito imati netko sa završenim teorijskim studijem, jer se pretpostavlja da će taj biti uspješniji u znanstvenom radu, a umješnost vođenja nastave »doći će sama od sebe.« Ona je u pravilu posljednja briga, ako je uopće ikakva briga.

Filozofski fakulteti, prirodoslovni i drugi »nastavnički« (polunastavnički) fakulteti priznaju, dakle, da je za rad u nastavi u osnovnoj i srednjoj školi potrebna određena nastavnička kompetencija, koju ti fakulteti u svojoj domeni zato i daju. Ali, za rad u nastavi na tom istom fakultetu ne zahtijevaju ni tu razinu nastavničke kompetencije primjerenu osnovnoj i srednjoj školi!

Podsjetimo da su za rad u osnovnoj i srednjoj školi pripravnici dužni ostvariti jednogodišnji pripravnički staž, a oni koji nisu završili nastavnički studij, dužni su uz to prije polaganja stručnog ispita položiti pedagoško-psihološko obrazovanje, koje se sastoji od ispita metodike nastave odgovarajućeg predmeta, psihologije odgoja i obrazovanja, pedagogije i didaktike. Ništa se od toga ne odnosi i na sveučilišne nastavnike! Kao da uspješnost sveučilišne nastave nije isto tako važna kao što je uspješnosti osnovnoškolske i srednjoškolske nastave.

4. Podcjenjivački odnos prema obrazovanju, školstvu i odgoju uopće

Citirao sam na početku poznatu Hegelovu tezu iz Predgovora *Fenomenologiji duha*, ali ne zato da bismo raspravljali o tome kako danas stoji s filozofijom i filozofiranjem, nego da bih parafrazirao Hegela. Zamijenit ću riječi *filozofija*, *filozofirati* riječima *odgoj*, *odgajati*. Izvjesno je, naime, da što se odgoja i odgajanja tiče u nas i dan danas (ne samo u praksi, nego u mnogim »mjerodavnim« glavama i u teoriji) doista vrijedi uvjerenje (Hegel bi s pravom rekao **predrasuda**) **da svatko neposredno umije odgajati i suditi o odgoju** (prosudivati i donositi strateške odluke i mjere o odgoju), jer mu je (dovoljno) mjerilo za to njegov prirodni um, premda nije kadar napraviti cipele ... (*dok o svim drugim znanostima, umjetnostima, vještinama, zanatima vrijedi uvjerenje da je potreban mnogostruki trud izučavanja i vježbanja, da bi se ovladalo njima.*)

Priznat ćemo da svi ljudi doista imaju neko iskustvo u odgoju (nekakvo, bilo kakvo iskustvo). Iskusili su naime nekakav odgoj na sebi samima. Isto su tako svi visoko-školorani ljudi, pa tako i svi sveučilišni profesori, iskusili nastavničku umješnost (kompetenciju i nekompetenciju) svoga učitelja (učiteljice!) i svojih srednjoškolskih i sveučilišnih profesora. Imaju dakle nekakvu točku odnošenja. Ali kakvu? Svakako, to iskustvo ne može biti dovoljno jamstvo da netko bude **nastavnik**. Već odavna to nije moglo ni smjelo biti dovoljno.

Umješnost poučavanja stalno se, naime, razvija i usavršava. Štoviše, suvremeno obrazovanje i odgoj ne mogu biti, kao što je to nekada bilo, zasnovani isključivo na znanju (odnosno na prenošenju znanja i iskustava iz prošlosti, na autoritetu i poslušnosti), nego na usmjerenosti novom, budućnosti, a to dakako znači da uključuju ponajprije **kritičko mišljenje, stvaralaštvo i slobodu** kao svoje bitne odrednice (Polić, 2002.). Kritičnost i stvaralaštvo najdragocjeniji su oblici umne djelatnosti uopće. (O kritičkome mišljenju vidi Klooster, 2002., a o mogućnosti stvaralaštva u nastavi vidi Kalin, 1982.).

Za tvrdnju da je u nas općenito prihvaćeno uvjerenje (predrasuda) da svatko umije odgajati i suditi o odgoju imamo, na žalost, brojne potvrde. Na neke ćemo se pozvati.

Bilješka

Sasvim konkretna obrazložjenja za tvrdnju o potcjenjivanju važnosti odgoja i obrazovanja mogao bih nizati u nedogled. Evo samo dva primjera za koje svjedočim osobno, a izazovni su jer je riječ o stavovima nekih na-

jodgovornijih osoba. (Bolje rečeno, osoba visoko pozicioniranih i s velikim ovlastima.) U pitanju je bilo obrazovanje učitelja, dakle pitanje presudne važnosti za obrazovni profil nacije.

Početakom devedesetih godina Pedagoška je akademija uspjela do kraja dovesti elaborat za uvođenje četverogodišnjeg visokoškolskog studija za učitelje (što je bio stogodišnji san generacija hrvatskih učitelja). Projekt je imao dragocjenu potporu prorektora i odbora za nastavu Sveučilišta u Zagrebu, i pomoćnika ministra za prosvjetu, ali ne i tadašnjeg rektora. U posljednjem trenutku rektor je proceduralnim zahvatom skinuo točku s dnevnog reda sjednice Senata. Uspio je, doduše, samo u tome da odgodi donošenje pozitivne odluke Senata. **On je, naime, smatrao da učiteljima ne treba četverogodišnji studij! Rektor sveučilišta!**

U nas je, na žalost, često na djelu opće potcjenjivanje važnosti odgoja i obrazovanja, a osobito uloge nastavnika i njegove kompetentnosti i kvalificiranosti za vođenje suvremene nastave. Kada je u pitanju odgoj i obrazovanje, nije u nas nimalo neobično da najutjecajnije funkcije u društvu obnašaju osobe, koje su djelomično ili posve nekompetentne u području na koje bitno utječu svojim prosudbama i odlukama. Tako umjesto da bude ponosan što je za njegova mandata postignut tako bitno važan napredak u obrazovnom sustavu kao što je visokoškolsko obrazovanje učitelja (koje ostaje kao zsigurno najveće dostignuće toga rektorskoga mandata!), rektor je, najblaže rečeno, očitovao neobjašnjivo nerazumijevanje za bit stvari.

Da u našoj sredini on tada nije bio usamljen među onima koji su obnašali najutjecajnije funkcije osvjedočio sam se uskoro. Predsjednik Nacionalnog vijeća za znanost i obrazovanje (akademik, prirodoznanstvenog obrazovanja) dijelio je isto uvjerenje, naime da je veoma upitno treba li učitelje obrazovati na visokoškolskoj razini. On je izrijeком potvrdio da je opravdana ona moja parafraza Hegelova citata. Svoje potcjenjivanje bilo kakve vrijednosti umješnosti poučavanja posvjedočio je gotovo nevjerovatnom izjavom. Otprilike ovako: »Najviše sam koristi imao od svojih loših, najslabijih profesora, od kojih nisam imao što naučiti, pa sam se morao snalaziti sam.« O, sancta simplicitas!

Whitehead nas je davno upozorio na pogubnu opasnost poluistina.

Uz te sablažnjive primjere spomenut ću i onaj isprazne (tašte) i štetočinske nadutosti profesora koji kažu: »Bog zna za 5, Kant (ili Einstein) za 4, ja za 3, a student najviše za 2.« Čini se nemogućim, ali činjenica je da u nas još uvijek ima profesora koji to ne govore kao »duhovitost« ili kao šalu, nego kao načelo koje, doduše donekle izmijenjeno, doista provode u svojoj praksi.

Valja nadalje podsjetiti da je u našoj sredini i inače na djelu izrazito maćehinski i potcjenjivački odnos prema odgoju, školstvu, nastavi, obra-

zovanju i znanosti. To traje već desetljećima, svakako od 1945. godine pa sve do naših dana, dakle i od 1990. na ovamo. Podsjećam na:

- niski postotak ulaganja BDP-a u školstvo, obrazovanje i znanost
- gotovo u pravilu izbor nedovoljno kompetentnih ministara prosvjete (uz možda tek jednu ili dvije iznimke)
- političke kriterije pri imenovanju čelnih ljudi i savjetnika u nacionalnim vijećima za školstvo i obrazovanje, i u drugim tijelima
- kratak vijek djelovanja, odnosno neobrazloženo raspuštanje stručnih vijeća
- nepromišljene i štetne reforme školstva i obrazovanja, (pokušaj ukidanja gimnazija kao »elitnih« škola sedamdesetih godina 20. stoljeća)
- palijativne, »kozmetičke« zahvate u sustavu školstva i obrazovanja
- neuvažavanje obrazloženih prijedloga i zahtjeva sveučilišta, fakulteta, zajednice gimnazija, stručnih ustanova i stručnih društava
- (*last but not least*) ponižavajući status znanstvenika i prosvjetnih djelatnika: učitelja, nastavnika, srednjoškolskih i sveučilišnih profesora, (službeni i stvarni društveni »ugled«, izražen i u najnižim primanjima!)
- itd., itd.

Podsjećam i na to kako nas s obzirom na obrazovanje procjenjuje Europa, na koju se inače tako rado pozivamo. »Njemački institut za međunarodnu politiku i sigurnost u svome prikazu hrvatskoga obrazovnog sustava na Internetu (5. rujna 2003.) dovodi u pitanje obrazovnu razinu u Hrvatskoj u povodu njezine kandidature za prijam u Europsku zajednicu. Taj se prikaz poziva na neuspjele reforme školstva, velik postotak nepismenog pučanstva, nedostatna ulaganja u školstvo i mali postotak visokoobrazovanih građana. Obrazovna je razina u Hrvatskoj, prema tom prikazu 'ispod europskoga prosjeka'. Hrvatska je zemlja s 'lošim školstvom' i niskom obrazovnom razinom, stoga ne može očekivati gospodarski napredak i uspjehe.« Na taj prikaz upozorava nas u jednom svom kritičkom tekstu Dragutin Rosandić (2004.), ali ne i neka od ustanova koje bi po službenoj i profesionalnoj dužnosti morale pratiti što se o nama piše i o tome nas pravovremeno izvijestiti. Jer tu nije riječ o nekakvom subjektivnom dojmu ili o lamentaciji razočaranih i obeshrabrenih prosvjetara ili znanstvenika.

Valja nadalje podsjetiti da mnogi znanstvenici, sveučilišni profesori doživljavaju nastavu sa studentima kao **neizbježno zlo i muku**, kojih bi se rado, ako bi bilo moguće, riješili, pa se onda punijim intenzitetom bavili onim do čega im je doista stalo, i što se uostalom i više cijeni, a to je

znanstveni rad i objavljivanje znanstvenih radova. Neophodno prenošenje znanja i iskustava studentima dobro bi bilo da umjesto njih obavi netko drugi. Jer oni su opredijeljeni za nešto više i vrednije nego što je obrazovanje i odgoj novih naraštaja uopće, pa dakako i budućih znanstvenika.

5. Predrasuda da je solidno vladanje strukom dovoljan uvjet za uspješno vođenje nastave

»*Najtež problem visokoškolske didaktike nije u pomanjkanju istraživanja, nego u neprihvatanju rezultata tih istraživanja od visokoškolskih nastavnika*« upozorio je već davno V. Schmidt (1972., str. 8).

Činjenica je da je **razlika nešto znati i znati to poučavati**. Štoviše, valja priznati i razliku između **znati kako** se poučava i **umjeti uspješno poučavati**. Razlikujemo, naime, znanje struke, znanje poučavanja te struke i umješnost (uspješnost) tog poučavanja. Valja, dakle, razlikovati **stručnjaka, kvalificiranog nastavnika** te struke i (konačno) **vrsnog nastavnika** te struke. Poučavanje je, naime, misaona, ali i bitno **praktična djelatnost**.

Čini se nevjerojatnim, ali mnogi ne prihvaćaju (ili možda ne žele prihvatiti) tu činjenicu da nije isto nešto znati i znati poučavati. Oni smatraju da već samo znanje temeljne struke uključuje ujedno i sposobnost uspješnog poučavanja te struke. Većina sveučilišnih profesora, naime, izrijeком očituje uvjerenje da je kompetentno znanje predmetne struke ne samo neophodan uvjet (što nitko razuman nikada i nije mogao dovoditi u pitanje) nego i **dovoljan uvjet** za uspješno vođenje sveučilišne nastave. (Ali ne i za uspješno vođenje srednjoškolske i osnovnoškolske nastave!) Jer, kažu oni, »ono drugo« (naime umijeće poučavanja) »dolazi samo od sebe. Onaj tko je pravi znalac – taj će lako znati kako prenijeti svoje znanje.«

Opet jedna kobna predrasuda, utemeljena na jednoj od onih opasnih poluistina, na pogubnost kojih nas je upozorio Whitehead.

(Kada je riječ o opasnim »poluistinama«, podsjetit ću, primjerice, na onu da su slabi i osrednji učenici gimnazije odlični studenti, a poslije studija ponajbolji znalci u svojim strukama, i obratno. Izostavili smo pri tome naglasiti *neki, ponekad*, ili možda i *često*, odnosno naglasiti da *to nije u pravilu tako*, odnosno da *većinom nije tako*.)

Moram zato ovdje upozoriti da u svojem izlaganju, kada govorim o sveučilišnim profesorima (a nisam izrijeком naglasio partikularnu oznaku *neki, mnogi*, odnosno univerzalnu oznaku *svi, nijedan*), riječ je o generalnim sudovima, pa se pod sveučilišni profesori misli *većina sveučilišnih profesora*.)

6. Najava pozitivnih pomaka na sveučilištu

Neću ovdje ponavljati obrazloženja koja sam davno naveo u vezi s pitanjem koju važnost ima umješnost vođenja nastave i primjena odgovarajućih metodičkih postupaka na različitim stupnjevima nastave: osnovnoškolskom, srednjoškolskom i visokoškolskom. Podsjetit ću samo na za nas ovdje relevantnu i bitnu tezu (koju nitko razborit, uvjeren sam, neće dovoditi u pitanje), a koja glasi: važnost uspješnosti sveučilišne nastave nikako nije, niti smije biti, manja od važnosti uspješnosti osnovnoškolske i srednjoškolske nastave. S obzirom pak da uspjeh nastave bitno, štoviše ponajprije, ovisi o umješnosti poučavanja, odnosno o metodičkoj domišljatosti i nastavničkoj kompetentnosti nastavnika, bezuvjetno se nameće zahtjev da se i u sveučilišnoj nastavi primjerena pozornost posveti kvaliteti nastave te da se stalno potiče unapređivanje nastave, da se ono cijeni, vrednuje i nagrađuje.

Utvrdili smo, međutim, da je pitanje nastavničke kompetencije (odnosno nekompetencije) sveučilišnih nastavnika, kao i pitanje organizacije, metoda i kvalitete nastave na sveučilištu dugo bilo uglavnom zanemareno.

6.1. Reforma sveučilišnih studija

Upravo je najavljena i provodi se reforma sustava visokoškolskog obrazovanja. Sveučilište će se reformirati ne samo organizacijski, ne samo u nastavnim planovima i programima, nego bitno i u metodama nastave. Evo nekih konkretnih naznaka.

U skladu s preporukama sadržanim u Bolonjskoj deklaraciji uskoro će se u nastavnim planovima i programima svih sveučilišnih studija unijeti bitne i neophodne promjene, iskazane ujedno i u boljoj i čvršće definiranoj regulativi. S obzirom na predmet našeg interesa važni su nam **navodi koji se tiču nastavničke kompetencije i nastavničke licence**, a odnose se na »postizanje stručne kvalifikacije i nužne kompetencije za samostalan rad«.

Sveučilište u Zagrebu uputilo je početkom 2004. godine dekanima svih visokih učilišta »Opće smjernice za preustroj sveučilišnih studija« i »Prijedlog strukture studija usklađen s bolonjskim procesom«. Iz »Prijedloga ... » citirat ću nekoliko za nas relevantnih navoda:

»7. Nastavnička kompetencija: Nastavnički programi uključuju metodičke predmete koji se proučavaju kroz struku (osnove predmetne metodike, laboratorij i praktično iskustvo u razredu), psihološko-pedagoško-didaktičke predmete i predmete koji razvijaju komunikacijske

i organizacijske sposobnosti. Preporuča se da tih predmeta kojima se stiče minimalna nastavnička kompetencija bude 20% (t.j. 60 ECTS bodova) u petogodišnjem studiju. S obzirom da se vještina prenošenja znanja neke struke mora temeljiti na poznavanju te struke, preporuča se da se ti predmeti proučavaju tek na diplomskom studiju (*tj. na četvrtoj i petoj godini studija*).

8. **Nastavnička licenca:** Nastavničko zvanje mora bit regulirano, pa se za njega mora izdati licenca na temelju završenog odgovarajućeg studija, obavljene nadgledane prakse i položenog stručnog ispita. Svu proceduru, uključujući izdavanje licence provodi sveučilište, a licenca se registrira na nadležnom ministarstvu. Za taj postupak nikako ne smiju biti odgovorne institucije izvan sveučilišta i nadležnog ministarstva.
11. **ECTS bodovanje:** 1 ECTS bod = 25 sati aktivnog studiranja, što znači da na 8 sati nastave dolazi oko 17 sati dodatnog rada da bi se ovladalo proučavanim gradivom.
12. ... Budući da reorganizacija studijskih programa nosi i reorganizaciju nastave i ispitivanja, očekuje se više mentorskog rada i kontinuiranog praćenja studenata. Na taj način nestaje potreba za 10 tjedana ispitnih rokova. Ako dakle nastava (uz kontinuirano praćenje studenata) traje svih 40 tjedana, onda nastava tjedno može trajati samo 15 sati. To studentima osigurava dovoljno vremena za solidno pripremanje za tijek nastave (i ispite kroz kontinuirano praćenje) i završetak studija u predviđenom roku 3+2 godine.«

»Prijedlog ...« sadrži i tabelarne sheme sveučilišnih studija koje prikazuju udio pojedinih dijelova u cjelini studija. Za nastavničke sveučilišne studije ti dijelovi su: (1) temeljni predmeti struke, (2) izborni predmeti u struci, (3) izborni predmeti izvan struke, (4) psihološko-pedagoško-didaktički kolegiji, (5) metodički predmeti u struci, (6) diplomski rad.

U komentaru koji se odnosi na zastupljenost pojedinih dijelova u nastavničkom sveučilišnom **jednopedmetnom** studiju piše:

»Kolegija koji daju minimalnu nastavničku kompetenciju ima 60 bodova (ili 20%). To može biti povećano za još 60 bodova na račun izbornih predmeta izvan struke – ako se studentima ponude zanimljivi predmeti iz grupe psihološko-pedagoško-didaktičkih kolegija, pa čak još 30 bodova na račun izbornih predmeta u struci – ako se studentima ponudi zanimljive predmete iz metodičkih predmeta u struci. Time se od minimalnih 20% može doći do nezamislivih 150 bodova ili 50% nastave u području dobivanja nastavničke kompetencije.«

Uz shemu nastavničkog sveučilišnog **dvopredmetnog studija** komentar kaže:

»Kolegija koji daju minimalnu nastavničku kompetenciju ima 60 bodova (ili 20%). To može biti povećano za 10 bodova na račun izbornih predmeta izvan struke – ako se studentima ponude zanimljivi predmeti iz grupe psihološko-pedagoško-didaktičkih kolegija, pa čak za još 30 bodova na račun izbornih predmeta u struci – ako se studentima ponude zanimljivi predmeti metodičkih predmeta u struci. Time se od minimalnih 20% može doći do nezamislivih 100 bodova ili 33% nastave u području nastavničke kompetencije.«

6.2. Opredjeljenje da se objedine nastavno-obrazovni i znanstveno-istraživački rad

Odnedavna imamo jedno ministarstvo koje objedinjuje znanost i obrazovanje, a ujedno ponovo objedinjuje osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje. (Nije doista bilo dobro da visokoškolsko obrazovanje bude odvojeno od osnovnoškolskog i srednjoškolskog, kao što je to bilo nekoliko posljednjih godina.)

U veljači 2004. godine održan je u okviru tradicionalnih Dana Instituta za fiziku okrugli stol na temu »Prirodoslovlje i obrazovanje – uloga javnih instituta«. Sudjelovali su vodeći stručnjaci Instituta za fiziku, Instituta Ruđer Bošković, Instituta za medicinska istraživanja, Instituta za oceanografiju i ribarstvo, većine visokoškolskih prirodoslovnih ustanova te predstavnici Zagrebačkog sveučilišta i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Pozivajući se na Bolonjsku deklaraciju i Konvenciju iz Salamance snažno se očitovalo **jednodušno opredjeljenje i zahtjev da se snažnije povežu, štoviše da se objedine nastavno-obrazovni i znanstveno-istraživački rad**. Posebno kada je riječ o visokoškolskoj nastavi i obrazovanju, jer, naglašeno je, znanost treba da bude pokretačka snaga visokoškolske izobrazbe. Potrebno je zato prevladati određene birokratske prepreke i neke nejasne zakonske regulative. Sudionici toga skupa ističu da treba izbrisati granice između visoke znanosti, koju otjelotvoruju znanstveno-istraživački instituti, i visokoškolskog obrazovanja. Štoviše, Institut Ruđer Bošković nastojat će, rečeno je, pojačati svoju suradnju ne samo sa svim hrvatskim visokim učilištima, nego i sa srednjim, pa i s osnovnim školama. (U razvijenim sredinama takva su nastojanja aktualizirana već prije nekoliko desetljeća! Dobro je da se pozitivni procesi konačno pokrenu i kod nas.)

Rečeno je, nadalje, da u maloju, uz to i siromašnoj zemlji, kakva je Hrvatska, »s malo znanstvenika i s malom znanstvenom produkcijom ne možemo sebi dopustiti luksuz da se međusobno dijelimo i da ne surađujemo.« Naglašeno je, primjerice, i to da je u Njemačkoj u Institutu Max Plank svaki vrhunski znanstvenik ujedno naslovni nastavnik na sveučilištu.

(Moj komentar: Ta konstatacija nikako međutim ne dovodi u pitanje neospornu istinu da to što je netko vrhunski znanstvenik nikako ne jamči da je on ujedno uspješan i u umijeću poučavanja, odnosno da je automatski osposobljen i kvalificiran da tu vrhunsku znanost primjereno poučava.

Neovisno o tome, smatram da je uvijek atraktivno i višestruko poticajno, pa dakle i poželjno, da se vrhunski znanstvenici što češće pojavljuju i kao sveučilišni nastavnici. Uostalom, od samih početaka svi najveći filozofi bili su ujedno veliki učitelji filozofije i stvarali škole mišljenja. Poučavanje je bilo njihov životni poziv, a ne puko sredstvo osiguranja egzistencije.)

6.3. Program inicijalnog osposobljavanja visokoškolskih nastavnika

U Rijeci je u veljači 2004. godine održan četverodnevni seminar namijenjen svima koji izvode nastavu na visokoškolskim ustanovama i žele poboljšati za to potrebne pedagoške vještine. Prijedlog je polaznika toga seminara »da se za mlade i neiskusne visokoškolske nastavnike organizira tečaj pedagogije, didaktike i metodike za one koji o tome nikad nisu ništa čuli (!!!), odnosno da bi im dobro došla poduka o tome što bi zapravo trebala sadržavati priprema za visokoškolsku nastavu« (*Školske novine*, br. 9, od 2. 3. 2004.).

I to su pozitivni pomaci, premda svjedoče o nedopustivo lošoj situaciji u visokoškolskoj nastavi i o brojim propustima koji su desetljećima tolerirani ili previđani!

Valja naglasiti da je **Centar za pedagošku izobrazbu i istraživanje Sveučilišta u Zagrebu** svojevremeno organizirao tečajeve za pedagoško-psihološko osposobljavanje asistenata zagrebačkog sveučilišta. Tečajevi su se održavali krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina 20. stoljeća, a zatim su se ugasili neodgovornošću onih koji su trebali biti odgovorni, a nisu zamijenjeni nikakvim drugim oblikom osposobljavanja asistenata za uspješnije vođenje sveučilišne nastave. Nije, dakako, u pitanju samo osposobljavanje asistenata, kao što smo to pokazali u našem izvješću.

7. Odgoj i nastavnik

Čin odgoja eminentno je ljudski čin i ujedno apsolutno najvažnija ljudska djelatnost uopće.

Čin odgoja eminentno je ljudski čin. Tek i upravo odgojem čovjek uopće i postaje čovjekom. Tek odgojem čovjek se, naime, konstituira kao doista ljudsko biće, kao biće ljudske zajednice.

Odgoj i obrazovanje, dakako ne samo institucionalni, **apsolutno su najvažnija ljudska djelatnost uopće.** O njoj u krajnjoj liniji presudno ovise sve druge ljudske djelatnosti i dostignuća na svim drugim područjima, pa dakle i stanje i razvoj gospodarstva, društveno pravnoga sustava, zdravstva, sudstva, znanosti, kulture i sporta. Jednom će se i u nas do pune svijesti i odgovornosti dovesti spoznaja te činjenice.

Kvaliteta i uspjeh nastave ovise o mnogim elementima: o obrazovnom sustavu uopće, organizaciji obrazovne ustanove, broju sudionika u nastavnome procesu, nastavnim planovima i programima, nastavnim metodama, udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima, i još mnogim drugim faktorima. Svi su ti elementi važni. Svaki pojedini od njih utječe više ili manje na uspjeh i kvalitetu nastave i obrazovanja. Ali, ni jedan od njih nije presudan. Čak ni svi zajedno još uvijek nisu ono presudno!

Najvažniji u nastavi je učitelj, nastavnik, profesor. Daleko najvažniji! O njemu presudno ovisi način kako se nastava uopće izvodi, kvaliteta nastave i njen konačan uspjeh. Sve polazi od njega. On je početak i središte obrazovnoga sustava. I ujedno najosjetljivija karika cijeloga sustava. Dobar je nastavnik najzaslužniji za dobar uspjeh nastave, a loš je nastavnik najodgovorniji za neuspjehe u nastavi. Slabom nastavniku neće mnogo pomoći ni najbolji program, ni dobar udžbenik, ni najbolji tehnički uvjeti. Zakazuje li on, malo vrijedi sve ono drugo. Nedostaci programa, slabosti udžbenika, prevelik broj učenika, odnosno studenata, i drugi loši uvjeti ometat će, dakako, i rad dobrog nastavnika, ali ga ne mogu potpuno spriječiti u izvođenju dobre nastave.

S druge strane, valja naglasiti i to da profesor i njegov student, učitelj i njegov učenik tek u međusobnom povjerenju i suradnji u zajedničkom naporu mogu uspjeti u svom nastojanju oko najviših ciljeva nastave i odgoja.

Umijeće poučavanja, ovladavanje metodikom nastave nekog predmeta zahtijeva mnogo sustavnoga i ustrajnoga nastojanja, osvještavanja iskustava i teorijskoga promišljanja. Čak ni vrhunsko znanje neke znanosti i upućenost u njene metode i probleme ne nude sami od sebe umješnost poučavanja u to znanje, metode i probleme.

Zauzimamo se zato za obvezno sustavno uvođenje u umijeće poučavanja svih nastavnika na svim razinama. To obrazovanje za obrazovanje valja izvoditi na najvišoj razini, u isključivoj nadležnosti i pod nadzorom sveučilišta.

Kada se pak zauzimamo za sustavno uvođenje u umijeće poučavanja nikako ne želimo nametati neka rješenja i postupke kao jedino ispravne procedure. Dobra nastava kao uvođenje u probleme određenog znanstvenog područja i u određene načine mišljenja, makar bila i ograničena zadanim institucionalnim okvirima, opire se svakoj shemi, jednoznačnim, neproblemskim interpretacijama i okoštanim kalupima. Dobra nastava nosi u sebi element inventivnosti, neovisno o tome je li riječ o sveučilišnoj, srednjoškolskoj ili osnovnoškolskoj nastavi. Sustavno poučavanje, naime, ne isključuje mogućnost izvornog stvaralačkog pristupa, i obratno, stvaralaštvo ne isključuje smišljeni metodski pristup.

Zato i sustavno poučavanje u umijeće poučavanja, sustavno uvođenje u »obrazovanje za obrazovanje« ne znači nametanje bilo kakvih univerzalnih »savršenih« rješenja, niti na bilo koji način ograničavanje slobode i stvaralaštva u nastavi svakog pojedinog nastavnika. Štoviše! **Kritičko mišljenje, stvaralaštvo i sloboda bitne su odrednice odgoja koji je usmjeren razvoju čovjeka.**

Proces odgoja nije, naime, svodljiv na egzaktne formule, on nikad nije niti može biti završen. Kao što je čovjek nešto izuzetno i neponovljivo, tako je to i odgajateljski čin.

On se ne može do kraja podvrći znanstvenoj ili pak pragmatičkoj kontroli. U tom primatu odgoja kao ljudskog čina uvijek je na djelu čarolija neposrednosti osobnog odnosa čovjeka s čovjekom. Nešto krajnje jednostavno i »prirodno«, ali istovremeno veličanstveno, neponovljivo, neuhvatljivo i neodredivo.

Literatura:

- Hegel, G. W. F. (2000), *Fenomenologija duha*. Zagreb; Naklada Ljevak.
- (1997), *Minimalni uvjeti za izbor u znanstvena zvanja*. Zagreb; Narodne novine br. 38.
- Kalin, B. (1982), *Logika i oblikovanje kritičkog mišljenja*. Zagreb; Školska knjiga, str. 17–22.
- Klooster, D. (2002), *Što je kritičko mišljenje*. Metodčki ogledi, br. 16, Zagreb.
- (1996), *Odluka o utvrđivanju minimalnih uvjeta za ocjenu nastavne i stručne aktivnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna i nastavna zvanja*. Narodne novine br. 94, Zagreb.

- Polić, M. (2002), *Odgov i stvaralaštvo*. Metodički ogledi, br. 16, Zagreb.
- (2003), *Pravilnik o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu*. Narodne novine br. 88, Zagreb.
- Rosandić, D. (2004), *Neobrazovana Hrvatska: Kada će i kako hrvatski školski sustav dosegnuti željenu europsku razinu*. Vjesnik, 17. siječnja.
- Schmidt, V. (1972), *Visokoškolska didaktika*. Zagreb; HPKZ
- (1983), *Unapređivanje visokoškolske nastav.*, Filozofski fakultet, Zagreb.
- (1999), *Zajednička deklaracija europskih ministara obrazovanja potpisana u Bolonji 19. 6. 1999. (Bolonjska deklaracija)*
- (1996), *Zakon o visokim učilištima*. Narodne novine br. 59, Zagreb.
- (1996), *Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti*. Narodne novine br. 59, Zagreb.
- (2003), *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*. Hrvatski sabor, 17. srpnja.

ON THE TEACHING COMPETENCE OF UNIVERSITY LECTURERS

Boris Kalin

The author's intention is to conduct an unbiased and substantiated-by-documents analysis of the prescribed conditions of the teaching competence of university lecturers, and, following the analysis of the actual state of this matter in Croatia, to verify the recent announcements of positive shifts.

The conditions of the teaching competence required of teachers and lecturers in both primary and secondary schools are firmly defined and well articulated in statutory paragraphs. However, this is not the case with the conditions required for the appointment of university lecturers. Moreover, the actual teaching competence of university lecturers is, as a rule, minimal or even non-existent! In addition, the predominant attitude on education, teaching and science in Croatia is slighting, and the prevailing attitudes of university lecturers concerning that on which the success of teaching depends are nadve and prejudiced.

Appropriate legislative changes are discernible, announced and expected soon. Let us hope that with time these changes reflect on both the quality and success of university teaching.

Education is absolutely the most important human activity in general. This obliges us to take the most responsible systematic approach to »education for education«. In doing so, of course, we should always keep in mind that education escapes stereotyped schemes, since as an eminently human act it always includes creativity and freedom as its significant and indispensable components.

Key words: philosophy, methodology, university teaching